

Szentpéteri Nagy Richard

A sokszínűség egysége

(THE PEOPLE AND THE PEOPLES OF EUROPE)

„A kultúrák kultúrája” az európai szóhasználatban olyan kultúrát jelöl, amely a kultúrák összességéből tevődik össze, de bármilyen értékes is, nem magasabb rendű, mint azok a kultúrák, amelyekből áll. A magyarban ennek az egyébként leleményes szóösszetételnek tisztázatlan felhangja van, mert a szellemes kifejezés azt implikálja, mintha a kultúrák kultúrája felette állna az egyes kultúráknak, amelyek összességéből létrejön. Ezért az Európai Unió dicséretes törekvése, hogy a kultúrák kultúrájává váljék, illetve az maradjon, mi lényege, vagyis a sokszínűség egysége, mint annyi más európai törekvés, magyarul legalábbis kétértelmű. Ám ha a nyelvtől elrugaszkodunk, és a jámbor szándékot az alapján értjük és ítéljük meg, amit bárhol máshol jelentene, ahol a nyelv nem ilyen önértékes, mint nálunk, akkor a jóhiszemű értelmezés rokonszenves buzgóságot tulajdonítana a nemes célratörésnek.

A kultúrák kultúrája eszerint egy a kultúrák közül, szép és támogatandó, de nem magas és nem póri, nem szalon- és nem népi, nem nehéz és nem könnyű, s nem több és nem kevesebb, mint akármelyik kultúra, beleértve azt a kultúrát is, amelyik a kifejezés szempontjából annak egyik összetevőjeként szerepel, de önállóan is éppolyan értékes, mint más kultúrák mellett. A kultúrák egymásra hatása, sőt egymásra utaltsága, együttélése, közössége eszerint jól fejeződik ki a kifejezésben, amelyik a jelen írásban magyarul is úgy értelmezendő, mint más nyelven. Ennek ellenére ez az írás hamarosan angolul folytatódik, mert más kifejezésekkel is baj van (lásd még *a mindennapok kultúrája* szóösszetételt).

A jelentős szakirodalom ellenére további egyértelműsítésre szoruló terminus például *a nép* kifejezés. Angolul a szó már maga is többes száma az *embernek*, de önmagának is van többes száma, a *népek* alakjában. Egy ország (vagy még pontosabban: állam) népe eszerint adott emberek összessége, az ország (állam) polgárainak közössége, vagyis angolul a nép (emberek) kifejezés nem „népi”, és ugyancsak nem nemzeti, ráadásul nem is tartalmaz etnikai elemet sem. Nem úgy, mint például a szlovák nyelv hasonló kifejezése.

Ezekre a körülményekre tekintettel az *Egység a különbözőségben* kifejezés már eredetileg is sokszínűbb volt, mit azt az európai alkotmányozással megbízott konvent vezetői

gondolták, arról már nem is beszélve, hogy *az unió jelmondatának* – még ha léteznék is vagy volna értelme – a francia hagyomány ellenére sem volna semmilyen helye egy alkotmányban, még ha az európai lenne is, vagy ha egyáltalán lenne is.

Mínthogy alkotmány nem lesz, valamiféle reformszerződés viszont igen, a cirádákat el lehetett hagyni, és a brüsszeli megállapodásban az állam- és kormányfők – immár az új francia elnök biztatására is – sikeresen kigyomlázták a szövegből a semmitmondó mondatokat, miután (részben) ugyanők néhány éve már kiszedegették a szövegből azokat a végképp értelmetlen elemeket, amelyeket a konvent – alkotmányozásban járatlan – elnöksége (ugyancsak francia vezetéssel) beleerőltetett az alapnormába.

Ha a konvent terve megvalósult volna, Európában a kisiskolások a tanórák elején az európai alkotmány preambulumát skandálták volna (memoriter), amely szöveg egyébként nem volt méltó arra, hogy iskolákba kerüljön. Hogy nem került oda, az elsősorban ugyancsak a franciáknak köszönhető, akik egy – a saját államfőjük által kierőszakolt – teljesen felesleges népszavazáson leszavazták a már saját államfőjük által is ünnepélyesen, nagy külsőségek közepette (Rómában) aláírt alkotmányt.

Annak az alkotmánynak nem kár. De az európai identitásnak kárára vált az alkotmányozási kaland. Elsősorban azért, mert egy alkotmányozással nem lehet játszani, az alkotmányozás alanya ugyanis – legalábbis teoretikusan – a nép. Vagyis *a népek*. Európa *népe* vagy *népei*.

At the time of writing it is far from clear whether the European Union's reform treaty will or will not refer to the continent's goal of an "ever closer union". The best guess is that it will state Europe's aim at an "ever closer unity".

The future preamble of the "reform treaty" will probably clarify the purposes and establishment of the European Union by its founders, the people of Europe. However, it will not start with "We, the people...", though constitutional texts usually aver that they were made by the people. That of the USA begins with words well-known throughout the world: "We, the people of the United States... do ordain and establish this Constitution". The German Grundgesetz states that "the German people have adopted, by virtue of their constituent power, this Basic Law". It is arguable that non-German citizens of Germany are also part of the "German people" as this term also reflects the community of citizens and does not contain an ethnic element. So have we to understand the old Belgian constitution speaking of "the Belgians and their rights". It is also arguable, however, that the Slovak preamble does

contain an ethnic element and does exclude non-Slovaks when stating that the constitution has been adopted by the Slovaks ("We, the Slovak nation..."), although the term *narod* can be translated both as nation and people. In any case, Czechs have adopted a more favorable approach when, carefully wording the preamble, they decided to begin with the formula: "We, the citizens of the Czech Republic in Bohemia, Moravia and Silesia..." The 1993 Russian text begins "We, the multi-national people of the Russian Federation...adopt the Constitution".¹

The founding documents of the European Community made it clear that European unity did not imply uniformity. The preamble of the 1957 Treaty of Rome explains an effort "to lay the foundation of an ever closer Union among the peoples of Europe". It is arguable that these "peoples" will retain their distinct identities: the document speaks of peoples and not people. Of course, at this point diversity referred mainly to the diversity of member states, but the founding document of the European Union goes a step further. It is clear that the importance of diversity, and its extension to encompass sub-national cultures, found concrete expression in the Maastricht Treaty, as it bound the EU to promote the "flowering of the cultures of the Member States, while respecting their national and regional diversity."

It is beyond doubt that cultural, ethnic and regional diversities have now become a common European value. In fact, it is widely acknowledged that the mixture of unity and diversity together make Europe. European documents on cultural policy elaborate specific conceptions of unity, diversity, and the connection between them. The Commission noted in its 1987 "Fresh Boost" report that the "unity of European culture revealed in the history of regional and national cultural diversity is the keystone of the ambitious construction which aims at European Union", and stated that "the essence of Europe is its diversity." It made clear that diversity did not only contribute to Europe but it also constituted the continent as a whole. "Any commitment to culture", the report said in its famous line, "will have to involve making the most of all aspects of this diversity, thereby turning European culture into a culture of cultures."²

In its official response to the report, the European Parliament also stressed that "the essence of Europe is diversity", and famously added that "not only national values (and cultures) but also regional values (and cultures) are an integral part of our cultural identity".

¹ Many constitutional texts in force today can be found at www.oefre.unibe.ch/law/icl/home.html

² "A Fresh Boost for Culture in the European Community: Commission Communication to the Council and Parliament transmitted in December 1987 (COM (87) 603 final)", *Bulletin of the European Communities Supplement* 4/87, 7.

The EP clearly demonstrated its support for national, regional and local levels of culture, and stated that "European culture must be viewed as an intricate nexus of cultures."³

Today, European cultural diversity is to be a concern in all EU policy spheres. Article 128 of the Treaty has long established the rule that "the Community shall take cultural aspects into account in its action under other provisions of this Treaty", but the Treaty of Amsterdam added this: "in particular in order to respect and to promote the diversity of its cultures."

There is no question that the protection of cultural and ethnic diversity has become a common European value. The question is rather whether European institutions do enough to further promote diversity. In her excellent essay on cultural policy and EU legitimacy, Melissa Pantel gives a long list of European cultural policy documents, and, after examining them, concludes that "it is impossible to discern a single, unified approach to this thematic complex. Different European institutions, including the European Council, the Council of Ministers, the Commission, and the Parliament, have articulated the themes of unity and diversity in different ways over time. An analysis of rhetoric also reveals variations in nuance within each institutional context."⁴

European diversity is a given reality. The European Union is a multi-level, contested polity. By acknowledging, promoting and fostering European cultural, regional, ethnic and linguistic diversity, the European Union makes the continent what it really is. A viable conception of European cultural unity could not be monolithic. Europe is about culture and, indeed, is a culture of cultures. To create a greater sense of European cultural identity does not contradict the effort to protect and foster cultural diversity. Whether or not the future European treaty will refer to an "ever closer" union or unity, the continent will and should remain a diverse and complex entity, a vivid place to live for both the *people* and the *peoples* of Europe.

A magyarban a „diversity” szónak nincs olyan egyenes és egyértelmű fordítása, amely a latin nyelvekkel ebben az esetben megegyező angol értelmezésnek megfelelne, „latinos” vagy deákos fordítással próbálkozni pedig értelmetlen volna. Ehelyett inkább azt a tényt kell nyugtáznunk, hogy az Európai Unió rátalált a *polgár* (citoyen, citizen) szóra, amelynek

³ European Parliament/Office for Official Publications of the European Communities, "Report drawn up on behalf of the Committee on Youth, Culture, Education, Information and Sport on a Fresh Boost for Community action in the cultural sector", PE Doc A 2-287/88, 8.

⁴ Melissa Pantel, "Unity-in-Diversity: Cultural Policy and EU Legitimacy", in *Legitimacy and the European Union. The Contested Polity* (Edited by Thomas Banchoff and Mitchell P. Smith), Routledge, London and New York 1999, 47.

használata Európa valamennyi nyelvében (a német államközpontúság ismert nehézségeinek nyelvi kifejeződései ellenére) egyértelmű, és megoldja azt a problémát, amely az itt taglalt fordítási nehézségeket okozza. Amíg a kontinensnek népe és népei egyaránt vannak, addig az Európai Unió polgárai kifejezés lenyűgöző egyértelműséggel jelenti azt a kötődést, amely az egyént az unióhoz fűzi, és amely természetesen nem zárja ki az erős köteléket az egyén és (nemzet)állama között sem.

Ami pedig a *unity* vagy *union* kifejezéseket illeti, az egység helyett a folyamatosságot kifejező *egyesítés* vagy *egyesülés* kellően szolgálja a kifejezendő célt. Alany és tárgy így találkozik az állítmánnyal, és ennek világtörténelmi jelentősége és célja van, mert a modern kihívások átlépik az állami kereteket és határokat.

Ötven évvel a Római szerződés aláírása után és néhány héttel a brüsszeli reformszerződés tervezetének elfogadása előtt az Európai Unió berlini csúcstalálkozóján az állam- és kormányfők ünnepélyes nyilatkozatot tettek közzé, amely jól mutatja a nyelvi gondolkodás fejlődését is. Tárgyunkról a nyilatkozat magyar nyelvű hivatalos szövege így szól: „Az Európai Unió óvja tagjai egyediségét és sokszínű hagyományait. A nyitott határok, valamint a nyelvek, kultúrák és régiók élénk sokfélesége gazdagabbá tesznek bennünket. Számos olyan cél van, amelyet külön-külön nem, csak közösen érhetünk el. Az Európai Unió, a tagállamok, valamint azok régiói és önkormányzatai megosztják egymás közt a feladatokat.”⁵ Ha az idézett legutolsó kifejezés hatalommegosztásos vagy funkcionális munkamegosztásos értelmezésének részleteibe tévednénk, újabb kaput nyitnánk ki. Ehelyett inkább a pontos kifejezéseknek és nyelvi megformáltságnak kell örülnünk.

Az öröme annál is inkább van okunk, mert a berlini nyilatkozat legszebb mondata tökéletesen foglalja össze az alanyról és állítmányról fentebb mondottakat. A bevezető gondolatok konklúziójaként helyet kapott mondat így hangzik: „Minket, az Európai Unió polgárait boldogsággal tölt el Európa egyesítése.”

Nos, ehhez már valóban nincs mit hozzátenni.

⁵ A Berlini nyilatkozat teljes szövege, NOL, Népszabadság Online, 2007. március 25. (www.nol.hu/cikk/440217)